

Александар Б. Недељковић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

КАТАСТРОФАЛНО ДЕЈСТВО ПОЛИТИЧКЕ КОРЕКТНОСТИ НА „ПРИЧУ МЛАДЕ ТЕНДЕЛЕО“ ИАНА МЕКДОНАЛДА

Новела „Прича младе Тенделео“, енглеског писца Иана МекДоналда, почиње као одлична књижевност, веома квалитетна научна фантастика, али, негде око половине, нагло запада у потпуне бесмислице, и завршава као неуспешно књижевно дело. Анализа показује да се овај промашај догодио зато што је аутор покушао да примени, али, на посебно штетан и погрешан начин, политичку коректност, која је обавеза свих нас. Тај модерни феномен, политичка коректност, није једноставан, него има своје различите компоненте, и различите интерпретације; нагло се шири, брзо еволуира, и захвата неочекиване нове просторе, а кад се погрешно примени у књижевности, може потпуно да упропасти дело, што се овде и догодило.

Кључне речи: Иан МекДоналд, Тенделео, политичка коректност

Иан МекДоналд (Ian McDonald), рођен 1960. године, живи у Белфасту, у Северној Ирској. Његова новела коју овде разматрамо појавила се 2001. године у веома угледној антологији уредника Гарднера Дозоиса, у којој је постављена на последње место, које се обично резервише за одличне, значајне приче, да би читалац на крају имао и задржао што бољи утисак о укупној вредности књиге. На жалост, само прва половина приче је добра, а онда се, као нова куга, нова диктатура ума, појављује политичка коректност, и причу сасвим упропашћује.

Политичка коректност је феномен карактеристичан за наше време, и у основи позитиван, ако одржава мир између великих група људи, на пример, између раса, класа, религија, држава итд. Али, она није тако једноставна, као што би се у први мах могло помислити; она има многе своје компоненте, аспекте и нијансе, а осим тога, она се мења у времену, еволуира, трансформише се. Једна је ствар ако ви не смете да врећате никог; то звучи једноставно; а сасвим је друга ствар ако не смете да кажете ниједну негативну *истину* о неким групама – или појединцима. Ни о коме. (Него морате нега-

тивну истину да прећутите; да лажете пасивно.) А сасвим је трећа ствар ако морате да говорите позитивне, похвалне *неистине* о некој групи. У том случају лажете активно, а то је много горе. Израња и један нови принцип, који можда јесте део политичке коректности, а то је да никад не смете да кажете ништа што би *ико* повредило или заболело. А то се већ односи на милионе ситуација и садржина, дијалога и изјава. До нас допиру сигнали, на пример, да се у Америци већ сад не сме казати ни за једно дете да је ментално заостало (енгл. *mentally retarded*), и ако јесте, него само смете рећи да се то дете „суочава са менталним изазовом“ (*mentally challenged*, какав је то накарадан еуфемизам), па се већ појављује, напола у шали, и забрана да за дебелу особу кажете да је дебела – морате рећи да је „суочена са хоризонталним изазовом“ (*horizontally challenged*, заиста гротескни еуфемизам). То је један новогвор, веома различит од Орвеловог, усмерен више ка ономе што је 1961. године зацртао Курт Вонегат у својој краткој научнофантастичној причи „Харисон Бергерон“ – предсказујући да ће нас та појава захватити тек 2081. године. Али изгледа да је ово што нам се данас дешава тек почетак приче о политичкој коректности.

Сада ћемо посматрати како та нова догма разара једно књижевно дело. Фабула ове научнофантастичне новеле започиње приближно 2004. године у Африци, у Танзанији, на чувеној, рекли бисмо и књижевно прослављеној планини Килиманџаро¹, која је на том континенту највиша. Тачан наслов приче, на енглеском, гласи „*Tendeleo's Story*“, али, пошто буквалан превод тога звучи барем у први мах помало нејасно („Тенделеина прича“ – каква?), определили смо се да наслов преведемо мало слободније и опширније, али зато јасније и погодније за изговор: „Прича младе Тенделео“ (Мак-Доналд). Главни лик, протагонист, је млада девојка, црнкиња, кћер хришћанског свештеника који се ограничио да има само двоје деце јер, кад већ проповеда да експлозија популације није добра, и да не треба имати много деце, треба онда то и својим примером да докаже. Његово друго дете је такође девојчица, Тенделеина сестра. Тенделео има, наравно, и презиме, које, изгледа, гласи Би, или Бај (енгл. *Bi*, 653). То је добро позната реч, која, гле, у енглеској употреби данас може да значи „бисексуалан“.

Тенделео је рођена 1995. године. Чудесни догађај, новум у овој причи, почиње 2004. године, дакле, кад она има девет година.²

1 Хемингвеј, *Снегови Килиманџара*; Олга Ларионова, *Леопард са Килиманџара*.

2 Али, треба знати да је МакДоналд написао, пре ове новеле, и друге текстове о тој истој ванземаљској инвазији.

Приметићемо да је година 2004. већ прошла, а тај новум се није, стварно, појавио, ни у Африци нити ма где. Прича је дакле већ застарела. Али одавно је познато у научној фантастици, да прогнозе о сензационалним догађајима делују знатно узбудљивије, па и привлачније за читаоце, ако се односе на *блиску*, а не далеку, будућност. То је зато што су многи читаоци склони да се, можда помало себично, интересују понајвише за оно што би се њима самима, или евентуално њиховој деци, могло десити, а далеко мање брину за судбину неких далеких генерација. Зато СФ (то значи: научнофантастична) прича која постави сензационалан новум у блиску будућност, може да побуди велику пажњу, стекне велику популарност, заради доста новца, евентуално добије и неке награде, а онда, прецрвета брзо: застари, и оде у својеврсни жанровски издвојени простор алтернативних историја које то нису биле кад су писане, нити им је била амбиција да то буду, него им се то догодило напросто зато се предсказани догађаји нису остварили. У неким случајевима књижевна вредност написаног дела надраста ову тешкоћу; најпознатији пример тога је Орвелов роман *1984*. Али Орвел је написао брилијантно дело, и лоцирао га више од четрдесет година у будућност, а то је респектабилна количина времена; Иан МакДоналд, само три године у будућност, тако да је „Прича младе Тенделео“ већ сада застарела – а књижевну вредност има само у својој првој половини. Међутим, није искључено да ће та прича наставити да добија похвале, управо зато што је политички коректна, без обзира што, од половине, није добра књижевност. Понекад је за успех можда важније бити политички коректан, него имати квалитет. Могуће је да таква времена тек долазе.

Погледајмо како „Прича младе Тенделео“ почиње.

Као и свака заиста нова, заиста *другачија* појава, и новум у овој причи наилази тако да у почетку и не схватамо шта се дешава, не видимо појаву на прави начин, или немамо одговарајуће речи, и појмовне оквире, за њу. Али, после неколико месеци, становници Африке, и са њима цео свет, успевају да схвате да се на Килиманџаро спустила нека врста ванземаљских бића, која се полако шире, кружно, по терену, и освајају стопу по стопу земљишта, педесет метара на дан (стр. 621). Грађани Танзаније ускоро и смисле нову реч, која описује ту најезду: чага (енгл. *chaga*). То, то што се шири тако, је чага. Не много пријатна реч, звучи безлично, једнина је иако означава велико мноштво нечега, дакле својеврсна је сингуларија тантум; звучи као куга, отприлике, или сида, а тако и наступа, јер уништава биљни и животињски свет и замењује га својим ткивом,

које је геометријски распоређено и као да доноси и неке мало другачије законе физике и хемије. „Та ствар, као да се неки други свет намеће нашем свету и преузима га. (...) Гледали смо на телевизији слике са Килиманџара, читали у листу ‘Нејшн’ (...) спустило се са неба.“ Примећујемо да овај новум не остаје скривен, у тајности, познат само некој изолованој особи, него је потпуно јавни, целом свету познат, приказан у медијима; то је добро.

Сиромашни афрички народ, ионако у беди и у многим невољама, шта би друго радио – бежи. Док је нападнута само једна тако висока планина, слабо настањена, бежати се још и може. Али у року од само четири године, та нова пошаст је заузела, својим лаганим темпом, читав Килиманџаро, и почела надирати ка околним покрајинама, селима, важним друмовима. Затим из космоса почињу да падају нови „пакети“ са тим новим, ванземаљским материјалом; из сваког, најезда почиње да се шири, незадрживо; инвазија се погоршава, па и беда, и страдање цивила.

Са овим непријатељем преговора нема, никаквог разговора, то је напросто једна туђа материја која надире. Наше снаге одбране могу да уништавају, на пример спаљују, овог противника, али противник се множи у тако огромним количинама, да губитке једноставно и не примећује, него нас затрпава.

У причи се одлично приказује, веома уверљиво и садржајно, како афричке државе у дубокој беди, са мноштвом локалних „милиција“ и банди које су ионако спремне да употребе аутоматско оружје, функционишу пред овим новим, незадрживим нападом. Тенделео добија два запослења: ради и за Уједињене нације, које су од почетка интервенисале у овој кризи, али, ради и за једну банду, као курир.

Мушкарци, обично млади, организовали су се у банде, са возилима и ватреним оружјем, обучени у све што се могло подесити да изгледа као униформа. Неки су имали само дванаест година. Давали су себи називе, као, Црне самбе, Црни носорози, Уједињени хришћански фронт, Ебонети, Црни талибани. Свиђала им се реч црно. Сматрали су да звучи претеће. Имали су исто толико филозофија и уверења колико и тих назива, али свака банда је имала своју територију, ишла је у патролама кроз своје улице, и говорила народу: ми смо закон овде. Ко не слуша, одвале му коленску чашицу, или намакну аутомобилске гуме на њега и запале их. Своје улице су били спремни да бране пуцњавом из калашњикова. (639)

Одмицати, у општој хаотичној бежанији ка југу, кроз Замбију, или стати и препустити се; бежати, можда опљачкати или бити

опљачкан, преживети, са силовањем или без – или пасти негде ус-пут и бити прекривен спорим таласом нове, неземаљске материје; то су основне могућности, јер пара, горива, хране, лекова, и ефикасне полиције, и свега осталог потребног, има врло мало или нимало, а избеглица, неколико милиона.

Посебно добро и уверљиво је приказано, како изгледа бити школована млада девојка, кћи угледног свештеника, у друштву које је и у најбољим временима било пуно инцидентата, шверца, беде, несреће, али ипак и са телевизорима и компјутерима понегде. Док не буду украдени. Кулминација овог процеса је пропаст једног великог града, Најробија (649).

То је онај добар, књижевно одличан део приче. Али онда се испостави да је та туђинска материја у ствари веома корисна. То нису биљке, нити животиње, него наномашине, работи тако мали да се голим оком и не могу видети; микроскопски, заправо, али способни да се брзо размножавају; има их на трилионе, али нису злонамерни према нама и нашем свету. Долазе са једне звезде око 800 светлосних година удаљене. Дакле ово је и прича такозваног првог контакта (између нас и ванземаљаца). Туђинска материја у једном тренутку заспе Тенделео, и продире кроз њену кожу, пробија се у њен организам. Али Тенделео не умире од ове контаминације. Напротив, сада једна велика посекотина на њеној руци зараста чудесном брзином (659). Чага је лековита материја, дивни еликсир за свакојаке болести и ране, па и против старења! Само ми то нисмо знали. (Дакле, све оне угинуле и апсорбоване биљке и животиње нису угинуле, а срушена села нису срушена. Ту је, већ, писац рекао збогом свакој даљој логици.)

Ускоро се покаже да се у областима под чагом може живети, и то много боље него дотад. Усеви ће боље рађати, домаће животиње боље напредовати, животни век људи ће бити много дужи, здравље наравно много боље. Само, то све до тад нико није опазио. Али наравно да је неко морао опазити. Већ код првих неколико покрајина под чагом, евакуација наших цивила не би могла сасвим успети; неко, стар и болестан, или суицидалан, не би ни хтео да се евакуише; а тада, обузет чагом, врло брзо би оздравио од свих болести, и подмладио се, побацао штаке и завоје и кренуо у живот и рад, тријумфално. Неко од њих би изашао да се похвали да је опет силан и млад. Неко би био примећен сателитским и ваздушним осматрањем. Писац је и сам, рекло би се, наслутио ову огромну грешку у својој причи; отуд овај дијалог у првој половини приче: Тенделео

поставља питање, а један белац, мушкарац, из Уједињених нација, одговара:

„Претпостављам да је сада значајно само једно питање, а то је, могу ли људи живети унутар области чаге?“ (...)

„То је, пријатељице моја, оно једно, једино питање, о коме нама није дозвољено чак ни да размишљамо“, одговори Шепард, водећи нас ка степеништу. (634)

Ванземаљци су, испоставља се, све време били ипак одлично организовани међу собом. Није то било надирање хаотичне материје. Досад су преобратили, помоћу нано-технологије, много планета, много интелегентних раса, и свима су донели утопију, потпуну срећу, као и огромну количину срећених, а не фрагментарних, информација о тим догађајима, у специјалним информационим кулама које су високе као облакодери (666). А сад, све то доносе на поклон и нама, планети Земљи.

Ако су добронамерни, зашто нам се нису обратили, и питали за дозволу да дођу код нас? С којим правом су тако банули у наш ваздушни простор? Њихово надирање изазвало је погибију неколико стотина хиљада, ако не и неколико милиона, афричких цивила, током покушаја евакуације и бекства. То је било масовно убиство. Зар тако долазе добротинитељи?

Куле препуне информација, високе као солитери, поменуте само у једној јединој реченици (666), заслужују већу пажњу. Ако су ванземаљски нано-роботи у стању да саставе, негде на Земљи, једну такву кулу, и напуне је информацијама, то значи да су способни да сарађују, и значи да они, пре свега, имају те информације, вероватно негде у својим свемирским бродовима. Али те информације морале би да буду исказане на неком језику. На ком? Којим језиком уопште комуницирају ти толико напредни, толико надмоћни уљези? И како су успели да их преведу на неки језик нама познат, да бисмо их ми могли користити? А ако они имају неки свој језик, зашто не говоре? Зашто нам нису послали ниједну поруку, зашто су ћутке отпочели „добронамерну инвазију“? То њихово самозвано добротинитељство, није ли то најгори интервенционизам? Ко је уопште направио те нано-роботе? Сасвим сигурно нису настали спонтаним природним процесом у некој топлој, осунчаној барици воде, на својој планети. Како се зове та раса, која их је конструисала? А зашто би они били само микроскопске величине, зашто не би неки од њих били већи, можда огромни, стотинама метара високи и широки? Са сваким кораком даљег размишљања о овоме, отварају се све нове, зјапеће провалије потпуног бесмисла, непоправљивог.

Писац који је био способен да напише веома добру прву половину ове приче, наставио је тако катастрофално, па се питамо шта му се догодило. Ускоро видимо једну индикацију:

Ванземалци доносе своје малтене божанске поклоне...

...али – само земљама Трећег света!!!

Тај благослов из свемира спустио се само на „јужну хемисферу“ (657).

То само може бити из политичких разлога, ни из каквих других. Не може бити из разлога небеске механике; не можемо претпоставити да пакети са нано-материјалом долазе сви из истог правца, паралелним путањама, па баш са југа, и зато сви погађају само јужну хемисферу. То би било на неколико начина у сукобу са астрономским чињеницама о Сунчевом систему, јер, прво, Земљина оса ротације није вертикална у односу на укупну раван Сунчевог система (раван еклиптике) него је нагнута под углом од око 23 степена (угаона), због чега имамо лета и зиме, а осим тога (друго), Земља се, гле, *окреће* око себе (ротација) и око Сунца (револуција), али и око средишта галаксије Млечни пут (заједно са целим Сунчевим системом), тако да би током тих неколико Тенделеиних година одрастања било немогуће да млаз пакета са чагом *случајно* погађа увек и само земље Трећег света и доноси благостање само њима. Ако гађате са других звезда, Земљу баш и није тако лако погодити! Она је врло мала, у односу на укупни Сунчев систем, она бежи, она се врти и окреће, а и нагнута је, поприлично. Треће, чак и кад би пакети некако стизали случајно сви са југа, онда би био погођен прво, и понајвише, Јужни пол, дакле Антарктик (пингвини...), па Аргентина, Фокландска острва, Чиле, Аустралија, па Јужноафричка Република, а екваторијалне области (па и Килиманџаро, који је малтене на самом екватору!) били би погођени последњи, и то само врло малим количинама тих пакета.

Писац, по свему судећи, жели да надокнади земљама Трећег света неколико векова колонијализма и робовласништва, за које окривљује, имплицитно, северну хемисферу, дакле белу расу (мада, по једној верзији политичке коректности, расе уопште не постоје, нико није црнац, нико није белац, итд). То је колективна кривица свих становника северне хемисфере, мада, управо према учењима политичке коректности, колективна кривица не постоји, него само индивидуална, и то само ако се на суду докаже. Што се робовласништва и колонијализма тиче, писац види само кривицу северне хемисфере, у суштини само свог дела света, а то је Запад, као да робовласништво није било уобичајено широм Африке и хиљадама

година пре доласка белаца, као да Монголи тј. Могули нису колонизовали Индију вековима пре доласка белаца – зар ико мисли да је народ Индије добровољно слао товари блага у Самарканд? –, итд.

Ова позитивна дискриминација која пада из свемира (врхунац политичке коректности) могућа је, ако иоле поштујемо астрономске чињенице, само ако је сваки пакет са чагом био нешто као пројектил са самонавођењем, засебан мали свемирски брод, а то би значило да су нано-роботи, ванземаљци, допутовали у Сунчев систем са јасно припремљеном *полийтичком* намером да заобиђу све напредне и демократске државе, па вероватно и Аустралију и Нови Зеланд јер су и те две земље, иако на јужној хемисфери, у политичком смислу Запад. То би значило да су нас вековима гледали, прислушкивали, стекли детаљан увид у нашу политичку историју, и онда, са једном бескрајном ароганцијом, донели пресуду против северне хемисфере: помоћи ћемо овима, а нећемо онима. Ни Монголији, Јерменији, Куби, Мексику, Порторику, Панами, Венецуели, Пакистану, Авганистану, Киргизији, Србији, ни многим другим земљама које јесу сиромашне али су под неизбрисивим жигом колективне историјске кривице јер су северно од екватора! Или ће можда туђинска нано-роботска плима ипак да запљусне, селективно, и те земље, ако им је довољно низак годишњи бруто-национални доходак по глави становника, и ако им је историја била довољно мукотрпна? Дакле не би помогли Израелу, а помогли би Либану? А то је већ потонуће у потпуни бесмисао и потпуну неуверљивост. Ту нема СФ плаузибилности и логичке кохерентности. Ово једино може бити заслепљени политички мазохизам настао из осећаја историјске кривице.

Лажима имају особину да се шире и разгранављају, пуштају испод земље корење па искрсавају на неочекиваним далеким местима, множе се и разгранављају, понекад бујно. Лажима имају свој живот, и своју еволуцију, различиту од оне Дарвинове. Није узалудна пословица да „лажов мора да има добро памћење“. Кад једном, из разлога политичке коректности, кренете са лажима, то може да вам се врати умногостручено, у потпуно новим облицима, на које ви нисте пристали, али их и не можете избећи. Ова МекДоналдова прича је почела као одлична научна фантастика, талентовано писана, а онда се бацила у политику, и завршила као поразно лоша књижевност, која је промашила и најосновнију логику и најосновније чињенице о Сунчевом систему. То је пораз жанра, и пораз књижевности, због политичке интервенције. Али интервенција није дошла из неке државне институције, или неке идеологије из прошлости (фаши-

стичке, на пример), него је то интервенција једног огранка ове нове светске појаве, политичке коректности, која тек почиње да влада над нама, и која би у наредним вековима могла да нас притеже све јаче.

Литература

- /1/ Вонегат – Vonnegut, Kurt, „Harrison Bergeron“, in: Vonnegut, Kurt Jr., *Welcome to the Monkey House*. Frogmore, St. Albans, England; Granada Publishing Panther Books; 1976, 19-25.
- /2/ МекДоналд – McDonald, Ian, „Tendeléo’s Story“, in: Dozois, Gardner, editor, *Mammoth Book of Best SF 14*, London, Robinson Publishers, ISBN 1-84119-404-2, year 2001, 619-676.
- /3/ http://en.wikipedia.org/wiki/Political_correctness – чланак Википедије о политичкој коректности

Aleksandar Nedeljković

CATASTROPHIC EFFECTS OF POLITICAL CORRECTNESS ON THE „TENDELÉO’S STORY“ BY IAN MCDONALD

Summary

This novella begins well, and, indeed, its (approximately) first half is very good science fiction, good literature. It begins in the year 2004, with the arrival, on Earth, of a phenomenon so alien, that we cannot at first see it or comprehend it properly, because we do not have a conceptual framework for it. The phenomenon lands first on Kilimanjaro, Africa, and it begins to spread, encroaching on our land, 50 meters a day, unstopably. The impoverished civilian population is forced to evacuate, with much loss of life. The author excellently portrays the response of the local governments and militias, and various social classes, to this alien invasion. But then the story turns around. The aliens are nanorobots, trillions of them, with good intentions, they bring to us prosperity, advanced knowledge, they contaminate our bodies but this brings to us almost perfect health, almost instant healing of wounds, much longer life, etc. – but all these benefits are brought only to the Third World countries; the West is excluded; so this is a purely racist retaliation for previous collective sins of the white race. In our analysis we show that this intrusion of political correctness, or, rather, political masochism born from the guilt feeling, has, in fact, produced a vast amount of nonsense in the second half of the story, a great loss of plausibility and logical coherence, and, consequently, a catastrophic loss of literary quality.